

ETNOMUZICOLOGIE

Un savant european al etnomuzicologiei

Speranța Rădulescu

Despre Constantin Brăiloiu – unul din fondatorii Societății Compozitorilor, reprezentantul cel mai erudit al folcloristicii în cadrul acestui for, omul care a condus Societatea ca secretar general, vreme îndelungată...

Constantin Brăiloiu – unul din fondatorii Societății Compozitorilor...

... unul din prea puținii muzicieni români ale căror nume figurează în enciclopediile muzicale occidentale, inclusiv în cele mai noi.

Traseu occidental

Viața i s-a frânt în două la 50 de ani, în 1943, atunci când, bănuind că țara va ajunge sub călcâi sovietic, a socotit că

singura șansă de a se salva pe plan profesional este aceea de a o părăsi, renunțând la ce-i era mai drag pe lume: terenul și arhiva. Vreme de câțiva ani a preferat să înfrunte o sărăcie năpraznică în Elveția decât să accepte ofertele ademenitoare

și cu siguranță mincinoase venite din partea statului român bolșevizat. Beneficiind de sprijinul și încrederea deplină a directorului de atunci al Muzeului de etnografie din Geneva, antropologul Eugène Pittard, el a fondat însă, în 1944, Arhivele Internaționale ale Muzicii Populare care, la moartea lui, numărau peste 1000 de discuri negre turația 78.

În 1948 s-a stabilit la Paris, fără să-și întrerupă însă activitatea la Arhivele Muzicii Populare din Geneva. Despovărat în fine de grijile existenței cotidiene, a înfruntat însă o suferință nouă: colegii săi de la Musée de l'Homme nu conteneau să elogieze în prezența sa, cu patos misionar, regimul comunist pentru care Brăiloiu avea cele mai profunde resentimente. (Gilbert Rouget, prietenul său cel mai apropiat, își amintește că pe atunci aproape toți intelectualii francezi, inclusiv el însuși, erau comuniști militanți, probabil cu carnet, cotizație și tot restul.) Brăiloiu s-a înălțat deasupra durerilor și neajunsurilor, a citit, a întreprins anchete de teren (în Spania, Serbia și Elveția), a gândit, a scris, a publicat, a conferențiat în toată Europa și a devenit unul din fondatorii etnomuzicologiei europene moderne. Francezii din zilele noastre spun că scriitura sa, mai elegantă și mai consistentă decât a oricărui alt confrate, continuă să fie pentru ei exemplară. (Mare păcat că scriitura sa românească n-a fost luată drept model în țara natală!) A avut încă din tinerețe intuiția faptului că ideile dependente de ideologii sunt perisabile, așa că le-a evitat. De exemplu, într-o epocă în care alți muzicologi români îi sfătuiau ritos pe folcloriști să-i ocolească pe țigani și să lucreze doar cu țărani, el a tăcut – în contextul vremii a-i contrazice ar fi echivalat cu sinuciderea profesională! –, dar a recoltat muzică și informații de la români și de la romi deopotrivă (ca și Béla Bartók de altfel). A reușit prin urmare, grație erudiției, inteligenței scilicet – Claude Levi-Strauss spunea că este cel mai inteligent om cu care a conversat vreodată –, capacității de pătrundere, forței de sinteză și flerului să supraviețuiască, prin operă, propriei dispariții biologice. În afară de Enescu și de Lipatti, nu știu ca cineva din lumea noastră să mai fi izbutit.

Să ne închipuim că....

...printr-un miracol, Brăiloiu s-ar întoarce în România de azi. Ce-ar face, oare? Risc să formulez câteva supoziții, conștientă

fiind însă că la această întrebare fiecare poate să răspundă punând în spatele maestrului propriile sale gânduri și idei.

Bănuiesc că înainte de toate ar da o fugă în satele « lui » și ar constata, cu întristare, dar fără prea mare uimire (prevăzuse doar!), că țăranii pe care i-a cunoscut nu mai există; au dispărut odată cu viața premodernă care îi modelase. Iar « țăranii recenți » care le-au succedat cântă mult mai rar, muzici cam ciudate și lipsite de consistență și noblețe. Ei ascultă și privesc în schimb la televizor. În fața acestuia, savantul s-ar îngrozi de-a binelea, auzind și văzând caricaturile grotești care trec astăzi drept « folclor » sau chiar « folclor autentic », caricaturi urmărite cu sfințenie de țărani și, culmea, prețuite chiar și de unii membri ai Uniunii! Le-ar considera o bațjocorire a trecutului românilor și un semn că activitatea lui din România a fost zadarnică. Ar înțelege totodată că muzica bizară a țăranilor recenți se datorează în bună măsură faptului că aceștia își pierd cam multă vreme în fața televizorului.

Ar porni apoi către Institutul de folclor care îi poartă numele, ca să înțeleagă ce au devenit arhivele pe care le-a fondat și le-a înzestrat cu segmentul lor cel mai prețios. Dar nu s-ar lămuri defel, pentru că accesul lui ar fi limitat cu severitate: fondurile institutului sunt ferecate cu șapte lacăte, să nu cadă cumva pe mâna muzicienilor și cercetătorilor, care le-ar « valorifica » îmbogățindu-se cu același fericit prilej.

Ar merge apoi la Uniunea Compozitorilor – regret, Doamnelor și Domnilor, dar cred că pe traseul său Uniunea ar figura doar pe poziția a treia! S-ar opri la bibliotecă, să vadă ce și cum mai gândește și mai scrie lumea. Ar încerca să înțeleagă, printre altele, în ce măsură muzicienii de azi mai sunt preocupați de muzicile de tradiție orală, cele pe care el le-a cules cu atâta devoțiune. Ar descoperi destul de iute că interesul confrăților-urmași este ocazional și se exprimă deseori doar prin consultarea grăbită a câtorva volume cu vechi notații de melodii. Nimănui nu-i mai pasă cum sună sau cum sunau cândva aceste melodii: doar notele contează. Presupun că, rațional, Brăiloiu ar pricepe de ce: azi etapa construcției naționale s-a consumat iar muzicienii noștri au o altă preocupare – aceea de a se acorda la diapazonul

mondial; dar ar fi fără îndoială puțin dezamăgit, pentru că el era convins că un popor trebuie să-și cunoască și să-și respecte trecutul. Oricum ar fi însă, Brăiloiu s-ar feri – cel puțin așa cred – să-și spună pe loc părerea: deși aprig din fire, el e un profesionist serios, care nu se pripește să se pronunțe înainte de a-și aduna și organiza argumentele.

Apoi s-ar întâlni cu... În fine, de aici încolo refuz să-mi mai imaginez ce-ar mai face și cum ar reacționa Brăiloiu redivivus: îi las pe alții mai pricepuți. Prefer să vă spun ceva mai folositor legat de viața post mortem a lui Constantin Brăiloiu.

O comemorare somptuoasă

La începutul anului 2009, cu prilejul împlinirii a 50 de ani de la moartea savantului român, Muzeul de etnografie din Geneva a pregătit un buchet de evenimente care i-au fost în întregime consacrate: inaugurarea expoziției L'air du temps; publicarea volumului de studii etnomuzicologice *Mémoire vive*; postarea pe internet a muzicii incluse pe cele 1000 de discuri din arhivele geneveze pe care le-a întemeiat; elaborarea unui disc de muzică tradițională gorjencească; reeditarea pe CD a Colecției Universale a Muzicii Populare și a colecției *Musique populaire suisse*; câteva concerte de muzică românească; câteva emisiuni și rubrici de emisiuni la radio Suisse Romande. La pregătirea acestor evenimente au contribuit, după puteri, Muzeul Țăranului, UNMB și Arhiva națională de filme. Expoziția a rămas deschisă până la sfârșitul toamnei trecute. În acest an, probabil în septembrie, ea va fi însă remontată la Muzeul Țăranului. Ocazie cu care vor fi reiterate o parte din gesturile comise la Geneva: publicarea volumului *Mémoire vive* (14 studii semnate de etnomuzicologi din Canada, Elveția, Franța, Germania, România și Ungaria), lansarea unui nou disc de muzică românească, organizarea a două concerte de muzică tradițională.

Toate acestea împreună vor constitui un omagiu adus lui Brăiloiu și, în mod indirect, Societății / Uniunii Compozitorilor.